

KONVENČIONALISTI IN KONTEKSTUALISTI: CAMBRIŠKA ŠOLA INTERPRETACIJE MED AVTORJEM IN BRALCEM

Povzetek: Članek kritično analizira glavna pristopa cambriške šole preučevanja političnih idej: konvencionalistično in kontekstualistično. Ugotavlja, da se oba pristopa osredotočata predvsem na avtorja in njegove namene, manj pa na bralca oziroma interpretira političnih idej. Zagovarja dialoški pristop k preučevanju političnih idej, ki razume oblikovanje pomena politične ideje kot dialog med avtorjem in interpretom. Članek prikazuje razvoj, glavne točke strinjanja in razhajanja posameznih pristopov, ki jih umesti v širši kontekst družbenih in politoloških teorij.

Ključni pojmi: zgodovina političnih idej; teorije interpretacije; Skinner; Pocock

620

Preučevanje političnih idej zahteva védenje o načinu preučevanja. Potrebuje metodo, s katero se je mogoče dokopati do pomena političnih idej. Metoda za preučevanje političnih idej že dolgo ni več zgolj branje besedil ter čimbolj natančno povzemanje in analiziranje tistega »kar piše«. Metoda je z razvojem politologije postala kompleksnejša kot kadarkoli prej. Bogati se z epistemološkimi, ontološkimi, teoretičnimi, filozofskimi in metodološkimi vidiki, ki razkrivajo širino problema analiziranja političnih idej. Z razvojem metode se bogati naše razumevanje (preteklih) političnih idej za rabo v sedanjosti in prihodnosti.

Preučevanje političnih idej je specifično znotraj preučevanja zgodovine idej. Zgodovina političnih idej ni zanimiva zgolj zaradi idej samih (ki so se ali pa se niso nikoli uresničile), ampak je zanimiva zaradi političnih dejanj. Politična dejanja so povezana s političnimi idejami, saj se pri njih napajajo, hkrati pa dajejo vzpodbudo zanje. Z govori, izjavami, besedili, slikami itn. različni avtorji izražajo politične ideje, ki se neredko uresničujejo v realnih političnih dejanjih, ki vplivajo na realna življenja. Avtorji z izražanjem idej izvajajo politična dejanja, ker z idejami posegajo v dojetje političnega. Zato nas na tem mestu manj zanima, kaj je avtor želel z neko idejo povedati, napisati, sporočiti. Zanima pa nas, kaj je želel doseči, koga je želel prepričati, komu je želel svetovati, kako je želel neko politično dejanje izpeljati itn. Da bi lahko odkrili ta politična dejanja, je treba odkriti namen avtorja ideje.

* Dr. Jernej Pikalo, docent na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.

Konvencionalisti

Preučevanje zgodovine političnih idej pred cambriško šolo je bilo kanonsko in tekstualno. Kanonski pristop, ki se ga je večinoma prakticiralo v zgodnjih 1960. letih, je kot vir preučevanja političnih idej navajal kanonske tekste, ki naj bi vsebovali »vedno relevantne politične ideje«, »univerzalne ideje« z neomejenim časovnim in prostorskim dosegom. Prisegalo se je na preučevanje besedil, ki so bila s stališča političnih idej večno relevantna in so kot taka imela razlagalno moč tudi za sodobne probleme. Veljalo je, da npr. preučevanje Aristotelovih idej o demokraciji lahko vedno pripomore k razumevanju (sodobnih) demokratičnih političnih sistemov. Senecova razmišljanja v epistolah Luciliju so npr. lahko pomenila moralni navdih za vladarje katerekoli dobe. Kanonski pristop je šel z roko v roki s tekstualnim preučevanjem političnih idej, ko je bilo treba kar najbolj natančno povzeti in analizirati tisto »kar piše«.

Za kanonski pristop je »enota« analize politična ideja. Ne zanima ga ne avtor ideje, ne kontekst, v katerem je nastala. Ameriški intelektualni zgodovinar Arthur O. Lovejoy, ki je tudi prvi utemeljil polje preučevanja »zgodovine idej«, je z »enota-ideja« pristopom preučeval kontinuiteto izrazov neke ideje (t. i. iskanje »ključnega pomena«) (cf. Lovejoy, 1970). Preučeval je, kaj vse pomeni ideja npr. demokracije, kaj je ključni pomen demokracije. Pri tem je zanemaril vlogo avtorja pri določanju pomena te ideje. Preučevanje »enote-ideje« na tak način onemogoča razumevanje vloge, ki jo je ideja igrala pri določenem avtorju, njegovem opusu, povzroča pa tudi nerazumevanje siceršnjeje intelektualnega konteksta neke dobe (cf. Hamilton-Bleakley, 2006: 21-22). Metodologija kanonskega pristopa temelji na predpostavki, da je za razumevanje avtorjevih idej dovolj osredotočiti se na to, kar je avtor rekel ali zapisal o tej ideji. Pomen izjave naj bi vsebovala že sama izjava. V skladu s kanonistično logiko tekstualnega preučevanja idej je izjava zgolj način uporabe določenih besed in nič več. Da bi razumeli pomen izjave, ni treba preučevati drugih avtorjevih idej, kontekstov ali načinov izjavljanja (velelno, vprašalno, cinično, žugajoče, informativno, ukazovalno, ...).

Konvencionalistični projekt profesorja cambriške univerze Quentina Skinnerja je odmik od do takrat prevladujočega tekstualnega in kanoničnega preučevanja. Najpomembnejše vprašanje, ki si ga zastavi, je, kako je mogoče razumeti besedilo in kaj je za to potrebno. Je dovolj zgolj tekst, nam le-ta pove vse, kar moramo o njem vedeti, ali je pomembno še kaj drugega? Ali je mogoče zgolj iz teksta nekega avtorja imeti popolno predstavo o njegovih idejah in namenih, s katerimi je pisal, ali je potrebno za razumevanje še kaj več?

Načini interpretiranja političnih idej se v splošnem razvrščajo med dva pola: med avtonomijo besedila in popolno potopljenostjo v kontekst. Besedilo je mogoče razumeti ali s pomočjo sobesedila (konteksta) religioznih,

političnih in ekonomskih dejavnikov, ki določajo pomen vsakega besedila in pomenijo okvir, znotraj katerega je mogoče razložiti vsako besedilo, ali pa je besedilo avtonomno kot edini avtoritativni vir razumevanja (kot npr. v tradiciji preučevanja kanonskih tekstov). Skinner (1988:29) meni, da nobeden od pristopov ni primeren za razumevanje političnih, filozofskih ali literarnih besedil. Problem avtonomnega razumevanja besedila je, da ni mogoče odkriti, kaj je pisec rekel oz. želel narediti (še posebej, če izhaja iz druge kulture), ne da bi v razumevanje vpletli vsaj nekaj interpretovih pričakovanj, kaj naj bi pisec rekel (Skinner, 1988: 31). Stalna nevarnost, ki preti razumevanju preteklih dogodkov, je, da naša pričakovanja (kaj naj bi nekdo rekel ali naredil) določajo način, kako bomo razumeli preteklo situacijo – gre za pogled, ki ga ne delimo nujno s piscem izvornega besedila.

Skinnerjev postopek temelji na teoretični predpostavki, ki jo deli z Gadamerjem, da naše razumevanje vodijo predsodki, predsodbe. Naše razumevanje zgodovine je nujno pogojeno z uporabo paradigem, ki določajo naše mišljenje in dožemanje. Naše razumevanje zgodovinskega dogajanja je »poplajeno« v paradigmatsko dožemanje današnjega sveta. Predsodbam in predsodkom se v oblikovanju zgodovinskega védenja ni mogoče izogniti. Zgodovinar preteklih dogodkov ali procesov ne more spoznati v »čisti« obliki brez lastnih predmnenj ali predsodb, ker so le-te konstitutivni del oblikovanja zgodovinskega védenja. Zgodovina je pravzaprav oblikovanje védenja o preteklih dogodkih po časovni in logični osi, pri čemer to zgodovinsko védenje šele konstituira zgodovinske dogodke. Zgodovinski dogodki, ideje ali procesi ne obstajajo sami zase, zgodovina jih šele osmisli na logični in časovni osi kot dialoški miselni proces.

Preučevalcem idej iz drugih obdobj, ki želijo oblikovati zgodovinsko védenje brez zavedanja »poplajenosti« v lastno zgodovinsko situacijo, preti nevarnost, da zapadejo v »zgodovinski absurd« z uporabo paradigem nekega drugega časovnega obdobja in s tem v prisiljeno interpretacijo. Prezentizem, razumevanje preteklosti v terminih sedanjosti, je ena od največjih napak metodološkega postopka razumevanja zgodovinskega dogajanja. Ne samo, da na ta način nujno zapadamo v interpretacijo, ki ima malo ali nič opraviti z dejanskim namenom pisca besedila, ampak gre tudi za prisiljeno interpretacijo, ko ne samo da nezavedno spremenimo pomen namena besedila, ampak tudi zavestno vsilimo interpretacijo ter na ta način razrešujemo navidezne kontradikcije ali nedoslednosti izvornega besedila, ki so ali pa niso bile storjene zavestno. Vsiljena interpretacija ima nalogo vzpostavljanje koherence razumevanja avtorja, za katero pa ni nujno, da je enaka avtorjevi. Prezentistični zgodovinar lahko hitro naredi metodološko napako, če začne postopek zgodovinske raziskave z uporabo doktrine, ki jo v sedanjosti štejejo kot konstitutivno za razumevanje pisca, dejansko pa za časa pisca njemu sploh ni bila znana (Bartelson, 1995: 59).

Da bi se izognili omenjenim pastem, je Skinner vpeljal pomen sobesedila za razumevanje besedila. Če želimo razumeti pretekla dejanja in izjave, je pomembno dvojje: znebiti se moramo domneve, da je pomen besed in sobesedilo, v katerem se pojavljajo, stalen skozi zgodovino, ter posledično razširiti območje zgodovinskega raziskovanja, da bi lahko odkrili sobesedilo, v katerem so bila posamezna dela napisana. Pri tem nikakor ne moremo upati na to, da bo samo sobesedilo neke izjave dovolj za popolno sliko neke situacije, ker je lahko vedno dvoumno. Namesto tega moramo preučevati vse posamezne situacije, ki se lahko spreminjajo na mnogo načinov, v katerih se lahko določene oblike besed logično uporabljajo – vse funkcije, ki jih besede lahko imajo, vse stvari, ki jih z besedami lahko počnemo. Velika napaka ni samo, da želimo odkriti »ključen pomen«, »idejo«, ki bi v vseh časovnih obdobjih imela enak pomen (kot je to zagovarjala kanonsko-tekstualna metodologija), temveč že to, da sploh mislimo o kakršnemkoli »ključnem« pomenu (h kateremu naj bi posamezni pisci »prispevali«).

Namesto preučevanja pomena besed moramo raziskovati njihovo uporabo. Nemogoče je namreč reči, da lahko IMA neka določena ideja kakršnekoli pomen v obliki skupine besed, ki jim je mogoče slediti skozi čas. Pomen ideje mora namesto tega BITI njena uporaba na različne načine (Skinner, 1988: 55, poudarek v izvirniku).

Ključ do pravega razumevanja besedila je v odkritju tega, kaj je avtor želel narediti s pisanjem in *pri* pisanju besedila: katere konvencije so ga vodile, koga je želel z besedilom prepričati, katere ideološke konvencije so omejevale in omogočale njegov način razmišljanja, kakšno politično dejanje je želel s tem storiti itn. Določenega družbenega, političnega, kulturnega ali lingvističnega sobesedila ne uporabljamo za to, da bi *pojasnili* na vzročno-posledični način, *zakaj* je bilo nekaj napisano na način, kot je bilo, ampak za to, da bi odkrili in *razumeli namene* in *idejo* samega dejanja pisanja (Bartelsson, 1995: 61).

Skinner, sledeč Austinovi *How to Do Things With Words* (1955/1986), dojema besedila kot dejanja¹. Če so besedila dejanja, je za njihovo razumevanje potrebno dojeti namen, s katerim so bila napisana. Toda dejanja so ravno tako besedila: vsebujejo intersubjektivne pomene, ki se jih da razbrati iz sobesedila, v katerem se pojavljajo. Če ne želimo, da naša preučevanja zapadajo v prezentizem, velja opozorilo, da je samo pisec besedila tisti, ki ima popolno avtoriteto nad mišljeno vsebino. Sobesedilo v tem primeru ni samo pomagalo pri odločanju, kaj naj bi pisec z besedilom želel povedati, ampak je tudi končni okvir, ki pomaga pri odločitvi, katere konvencionalno spoznane pomene *tiste* družbe je pisec želel skomunicirati (Skinner, 1988: 64).

¹ V tradiciji pragmatizma so lingvistična dejanja, kot jih izvajajo govorniki in pisci, sestavljena iz dveh delov: prvega, kjer pisec ali govorec zgolj podaja besede in stavke, ter drugega, s katerim želi nekaj narediti, nekaj povedati – besedilo kot dejanje, besedilo kot namen povedati nekaj (cf. Tully, 1988: 8-9).

Besedilo potrebuje sobesedilo zato, ker je pomen besedila konvencionalen, kar pomeni, da je vpeto v konvencije jezika in kulture ter ga je zaradi tega mogoče razumeti samo, če razumemo konvencije, ki ga obdajajo, ki sploh omogočajo, da nastane (cf. Tully, 1988: 9). Da bi lahko ugotovili, ali neko besedilo sploh sodi v sobesedilo neke določene politične racionalnosti (te so po Skinnerju lokalne in partikularne) in kako sodi, ga je potrebno oceniti vsaj z dveh zornih kotov, ki sta odsev dualnosti odnosa besedila do sobesedila. Ne samo, da se moramo vprašati, kako je neka izjava rezultat racionalnega razmišljanja posameznika, ampak tudi, ali je skladna s prevladujočim načinom oblikovanja védenja (epistemično realnostjo) nekega časa. Da bi prišli do odgovora na ta vprašanja, moramo odkriti tako ideološke kot tudi epistemične predpostavke nekega sobesedila, ki so pomembno vplivale na pisca (Bartelson, 1995: 64; cf. Skinner, 1988a: 247). Treba je odkriti lingvistične in družbene konvencije oblikovanja védenja, ker so te ključne za razumevanje sobesedila.

A samo dojetje izjave pisca ni dovolj. Če želimo reči, da neko izjavo razumemo, ni dovolj, da zgolj odkrijemo, kaj je nekdo rekel, kaj je neka izjava pomenila (ker se je lahko njen pomen spremenil), niti ni dovolj, da izjavo postavimo v določen kontekst. Pomen in razumevanje namreč nista identična pojma, kajti preučevanje družbenega konteksta besedila lahko sicer zagotovi možnost *razlaganja*, ne more pa zagotoviti možnosti *razumevanja* besedila. Če ta dva pojma namreč enačimo, ostanemo na ravni pozitivističnega preučevanja, ki lahko zgolj zagotovi možnost razlaganja (ker poskuša posnemati metode naravoslovja), ne more pa zagotoviti možnosti razumevanja.

Da bi lahko razumeli izjavo, jo je treba dojeti. Dojeti je treba, *kako* je bilo tisto, kar je bilo povedano, mišljeno, in kakšni so odnosi med posameznimi izjavami znotraj splošnega konteksta (Skinner, 1988: 62). Razumevanje tekstov predpostavlja dojetje tako tistega, kar je bilo mišljeno, da pomeni, kot tudi tega, kako je bilo mišljeno, da naj pomeni. Ključno za razumevanje kakršnegakoli besedila je odkriti kompleksen namen avtorja ter njegovega sporočila, njegove manipulacije, njegovega ideološkega zaledja itd.² Kar avtor *izjavi*, ko razmišlja o določenem konceptu, ni enako tistemu, kar o tem konceptu *misl*.

² Skinnerjev metodološki postopek je Tully (1988: 7-8) strnil v pet ključnih vprašanj: (1) Kaj je ali kaj je bil avtorjev namen pri pisanju besedila v odnosu do drugih besedil, ki sestavljajo ideološko sobesedilo? (2) Kaj avtor počenja ali je počel s pisanjem besedila v odnosu do dostopnih in za zadevo pomembnih političnih dejanj, ki sestavljajo praktično sobesedilo? (3) Kako definirati ideologije ter njihovo vzpostavitev, kako kritiko in spremembe spremljati in razlagati? (4) Kakšen je odnos med politično ideologijo in političnim dejanjem, ki najbolje razloži razpršenost posameznih ideologij, in kakšne posledice ima lahko to za politično vedenje? (5) Kakšne oblike politične misli in dejanj so vključene v razširjanje in prilagajanje ideološkim spremembam?

Avtorjevi nameni in izjave so po Skinnerjevo vedno konvencionalni. Če avtor hoče, da ga nekdo razume, mora svoje sporočilo povedati na način, da ga bodo drugi razumeli. Če ima namen sporočiti neko politično idejo, potem jo ponavadi poda v skladu z lingvističnimi in družbenimi konvencijami nekega časa, ker mu samo sporočanje v skladu s temi konvencijami omogoča, da ga bodo naslovniki razumeli.

Pomembne niso samo besede in povezave med njimi, ki jih uporabi, pomemben je tudi način izrekanja teh besed. Način, na katerega avtor uporabi besede (velelno, povedno, zapovedujoče, ukazovalno, prepričevalno, vprašujoče itn.), je povezan z namenom avtorja – kaj hoče s temi besedami narediti. Skinnerjev prispevek k drugačnemu preučevanju političnih idej je predvsem v tem, da je vzbudil zanimanje za to, kaj je nekdo želel narediti z določenim govornim dejanjem, manj pa, kaj je povedal.

Skinner pri razmišljanju o svoji metodi pristaja na nekaj predpostavk, ki bi jih lahko označili za problematične. Prva je, da sledeč hermenevtični tradiciji Collingwooda in Gadamerja, tiho predvideva obstoj besedila pred oz. brez bralca. Predvideva, da besedilo biva neodvisno od bralca, da je obstoj besedila zadeva avtorja in ne bralca oz. interpreta. Za Skinnerja je pomemben kompleksen namen avtorja in konvencije, ki so namen vodile v določen način izjavljanja, ne sprašuje pa se o bralcu kot delu dialoškega procesa oblikovanja pomena konvencionalnega besedila. S tem pristaja na ontološko pozicijo bivanja besedila brez bralca.

Skinnerjevo analitično ločevanje med bralcem in besedilom kaže na nedoslednost izpeljave interpretacije političnih idej. Medtem ko v kritiki Williamsa Skinner (1989: 20-21) nasprotuje ločevanju jezika in družbene realnosti za analitične potrebe, preučevanju njunega medsebojnega odnosa kot odnosa dveh, ločenih in zaključenih entitet, ki se lahko povezujeta zgolj preko zunanjih odnosov, ter gledanju na njune odnose kot na nekaj naključnega, nekaj, kar ni organsko povezano, pri povezavi bralca in besedila naredi ravno to – ločuje ju z namenom boljšega analitičnega uvida. Za odnos med jezikom in družbeno realnostjo v obliki konvencionalnega izjavljanja Skinner sledeč Taylorju (1987) trdi, da je mogoče pravilno razumeti odnos med jezikom in družbeno realnostjo samo kot odnos medsebojne povezanosti in součinkovanja. Tako kot družbena dejanja in dogajanja vplivajo na politični jezik, tako tudi politični jezik vpliva in strukturira družbena dogajanja. Enako (seveda glede drugega vprašanja) velja za odnos bralca in besedila: besedilo in bralec sta povezana v podobnem razmerju kot jezik in družbena realnost: ni bralca brez besedila, ker v tem primeru pač bralec ni bralec, ampak nekaj drugega, prav tako pa tudi ni besedila brez bralca, saj so brez njega to le črke na papirju.

Skinnerjev drugi velik metodološki problem je obstoj pomena besedila pred interpretacijo. Skinner izhaja iz metodološke predpostavke, da sta po-

jasnjevanje pomena izjav ter posledična identifikacija naših prepričanj logično pred razlaganjem, kar pomeni, da moramo točno vedeti, kaj bomo razlagali, preden sploh lahko razlagamo (Bartelson, 1995: 64; cf. Bevir, 2000: 8). Pojavi se vprašanje, zakaj je sploh potrebna razlaga nečesa, če moramo že pred razlago vedeti, kaj bomo razlagali. To implicitno pomeni, da ima teorija pri Skinnerju suprahistorično pozicijo, da je nekaj, kar ni podvrženo zakonitostim časa, da obstaja pred zgodovinsko situacijo, da je izvzeta iz konteksta. Z drugimi besedami to pomeni Skinnerjevo predpostavko, da besedilo obstaja pred bralcem ali interpretom oziroma da ontološko predhodi interpretaciji.

Namen pisca ter sobesedilo predstavljata pri Skinnerju vrhovno avtoriteto, ki naj vodi interpreta, če želi priti do »pravih« ugotovitev. Vprašanje namena ter sobesedila kot zvezd vodnic postane posebej pereče, če se zavedamo razlike med pisnimi in ustnimi izjavami, ki jih Skinner enači. Napisano namreč ne zacementira dogodka govorjenja, ampak samo »povedano« govorjenega, tisto, kar napišemo, ime povedanega. Napisanega ne gre enačiti s celotnim dejanjem govorjenja, ampak samo s povedanim (Ricoeur, 1981: 199). Drugi problem, ki se pojavi, če vpeljemo razlikovanje med pisnim in ustnim diskurzom, je, da se samo v govorjenem diskurzu namen govorečega subjekta (avtorja) ter pomen diskurza prekrivata do te mere, da je mogoče enačiti, kaj govornik govori in kaj diskurz misli. V pisnem diskurzu se avtorjev namen in pomen prenehata prekrivati zaradi časovne distance. Ker avtorjevega horizonta razmišljanja ni več, ker je za vedno izginila določena situacija, v kateri je bila podana določena izjava, je nemogoče v popolnosti trditi, da je nekaj res bilo tako (Ricoeur, 1981: 200-201). Vsaka interpretacija pisnega besedila je zato samo približek imaginarnega ideala popolne interpretacije, ki ga po definiciji ni mogoče doseči.³ Razlika med govorjenim in pisanim govornim dejanjem je tudi v tem, da je pri govorjenem znan svet, ki obdaja govorno situacijo in ni nujno vključen v dialoški proces med sogovornikoma (sogovorniki), medtem ko pri pisnem govornem dejanju ta svet izgine. Namen avtorja kot vodilo raziskovanja je zatorej mogoče raziskati samo v pisanju, ki gre preko neposredne dialoške situacije in se ne ustavi samo pri njej (Ricoeur, 1981: 202).

Z vidika avtorjevega namena je Skinner t. i. močni intencionalist. Njegovo hermenevtično pravilo pravi, da je mogoče zgodovinsko interpretacijo ena-

³ Derrida je s postopkom dekonstrukcije pokazal, kako besedilo ni nosilec pomenov, ker nima koherentnega, enopomenskega sporočila. Besedilo bi delovalo (in bi bilo delo), če bi uspelo biti enotna, koherentna celota, ki bi lahko komunicirala sporočilo, vsekakor pa bi moralo na bolj splošen način predstavljati realnost zunaj besedila samega (Hoy 1985: 44). Množica metafor, ki obvladuje koncepte ter besedila, je indikator nezmožnosti predstavljanja besedila. Zaradi tega hermenevtični napor, da bi v množici posameznih interpretacij izbrali »pravo«, ki bi dosegla original, vedno propade, kajti besedilo je definicijsko nedoločljivo. Derrida hermenevтики ne zaupa, ker ve, da rekonstrukcija besedila nikoli ne bo prišla do konca (Hoy, 1985: 56, 58, 64).

čiti z razlago tega, kaj so avtorji in avtorice besedil želeli povedati v svojih pisanjih in s svojimi pisanji.⁴ Močni intencionalisti trdijo, da se nameni avtorjev oblikujejo pred samo izjavo, analiza namenov poskuša odkriti vzroke za izražanje določenih namenov. Pri Machiavelliju želijo npr. odkriti, kaj ga je vodilo, da je napisal Razmišljanja ob prvih desetih knjigah Tita Livija na način in z vsebino, kot jih je, pri J. S. Millu kakšen vpliv je na njegove ideje imel njegov oče James Mill itn. Problem takšnega preučevanja je, da avtorji pogosto spremenijo svoje predhodne namene med pisanjem, zato je težko z gotovostjo trditi, da je nekaj zares (bil) avtorjev namen.

Besedila so za močne intencionaliste objekti, v katerih se zrcali predhodni namen avtorjev in niso neavtorske entitete, ki bi proizvajale lastne pomenne (Keane, 1988: 206). Skinner ima prav, ko pravi, da avtorji standardno izvajajo namenjena govorna dejanja (hočejo nekaj povedati, s tem nekaj narediti, premakniti, ...), kar pa še ne pomeni, da so nameni vedno oblikovani znotraj družbenih in lingvističnih konvencij (Bevir, 2002: 42). Pri vsakem avtorju so možne individualne inovacije pri izražanju namenov, ki gredo preko/mimo ustaljenih konvencij. Povedano z drugimi besedami, nameni avtorjev niso nujno oblikovani v skladu s konvencijami oz. kontekstom nekega obdobja.

Problem teoretikov, ki zagovarjajo močni intencionalizem, je, da predvidevajo, da imajo avtorji nedvoumno vedenje o svojih namenih. Psihoanalitična teorija to ovrže, ko trdi, da avtorji zavestno ne morejo dojeti pomena svojih izjav. Ne morejo zavestno dojeti pomena, ki jih imajo izjave zanje. Šibki intencionalizem se tej pasti izogne, saj pomena izjave ne išče v predhodnih namenih avtorja (ki so lahko »okuženi« z nezavednim), ampak s pomenom, ki ga namen ima za avtorja v času izrekanja izjave. Avtorjeve namene šibki intencionalizem enači s pomenom izjave, ki jo avtor zapiše ali izreče. Nameni avtorja se po njihovem pojavijo istočasno kot izjava in jih je mogoče enačiti s pomenom izjave v času izrekanja (Bevir, 2002: 70). A intencionalisti vseh vrst se ne opredeljujejo glede tega, ali so ti pomeni zavestni, nezavedni ali predzavedni. Omejijo se zgolj na racionalno razmišljanje o udeleženih akterjih postopka interpretacije političnih idej.

Kaj neka ideja zgodovinsko pomeni je mogoče povezovati tako z nameni kot z abstrakcijami namenov. Bevir (2002: 67) zagovarja idejo, da na namene ne smemo gledati kot na vnaprejšnje namene avtorjev (močni intencionalizem), ampak kot na pomen, ki ga neka izjava ima za nekega posameznika, pa naj bo to avtor ali bralec. Nameni avtorjev namreč niso identični njihovim izjavam, izjave lahko imajo za nekoga drugega povsem drugačen pomen kot za avtorja namena. Močni intencionalisti namreč trdijo, da je vse, kar mora-

⁴ Skinner pač izhaja iz predpostavke, da so besedila dejanja, za katerih razumevanje moramo dojeti namen, s katerim so bila napisana. Toda dejanja so ravno tako besedila: vsebujejo intersubjektivne pomenne, ki se jih da razbrati iz sobesedila, v katerem se pojavljajo.

mo storiti, da pridemo do pomena besedila, da odkrijemo voljo oz. namen avtorja, razumeti tekst pomeni odkriti, kaj je avtor z besedilom želel narediti. Močni intencionalisti se tipično osredotočajo samo na namen avtorja, pozabljajo pa na bralca, ki ravno tako določa pomen. Konvencionalističen projekt na tekst ne gleda kot na dialoški proces oblikovanja pomena, kot razmerje med avtorjem in njegovimi nameni, bralcem in njegovimi nameni ter kontekstom.

Analiza namenov avtorjev, kot jih analizira močni intencionalizem, ne more v celoti pojasniti pomena politične ideje. Na oblikovanje pomena ideje je treba gledati kot na dialoški proces, ki v analizo pripušča individualno kreativnost in kontingentnost vpliva družbenih lingvističnih kontekstov (cf. Bevir, 2002). Razlaga pomena ne sme biti zaprta na polje namena, ki bi bil kontekstualno nesubjektivno pogojen. Pomen je vedno pogojen tako z bralcem kot z avtorjem! Bevir (2002) npr. zagovarja stališče t. i. šibkega intencionalizma, ki povezuje splošen hermenevtičen pomen s pomenom, ki ga izjava ima za posameznike, naj bodo to avtorji ali bralci. Šibki intencionalizem preprosto pomeni, da ima izjava hermenevtični pomen zgolj zato, ker ga posamezniki naredijo kot takega. Za razliko od šibkega intencionalizma namreč močni intencionalizem verjame, da je hermenevtični pomen enak temu, kar hočejo avtorji, da pomeni, in to posledično pomeni za vse. Šibki intencionalizem pomeni, da morajo preučevalci zgodovine političnih idej proučevati pomene idej, ki so jih te imele za *določene* posameznike, ne pa na splošno. Preučevati morajo npr. pomen Machiavellijevih idej za njega samega, za politične, družbene, ekonomske in kulturne razmere, v katerih je živel, za današnjega bralca itn., ne pa seveda hermenevtičnega pomena na splošno, kot to zagovarjajo konvencionalisti in kontekstualisti, ki trdijo, da pomeni izhajajo iz splošnih konvencij ali kontekstov. Avtorjev namen ne izčrpa vseh zgodovinskih pomenov, zato ni mogoče govoriti o tem, da ima besedilo pomene tudi mimo avtorja samega. Pomeni besedila se lahko razvijajo oz. odkrijejo šele ščasoma, kar pomeni, da jih ni mogoče enačiti z avtorjem, ampak je tu tudi problem bralca. Bralec namreč vedno bere na osnovi svojih predpostavk in na osnovi teh predpostavk tudi razume besedilo. Bevirjeva teza torej je, da je hermenevtično razumevanje vedno razumevanje za posameznika, da ne obstaja hermenevtični pomen besedila samega. Govoriti je torej potrebno o tem, kakšen pomen »ima besedilo za nekoga«, ne kakšen pomen ima besedilo (Bever, 2002: 74).

To debato o pomenu vpeljuje element individualizma, individualne kreativnosti in inovativnosti. Pri tem gre za proceduralni individualizem, ne pa kakršenkoli drugi individualizem. Proceduralni individualizem zato, ker za določanje hermenevtičnega pomena postane pomemben posameznik, ki lahko prihaja do lingvističnih in semantičnih inovacij, ne pa da se za tega posameznika zgolj predvideva (kot to počno konvencionalisti in kontekstuali-

sti), da je posameznik nujno vpet v lingvistične in semantične konvencije in kontekste, ki ne dopuščajo inovacij. Zgodovinski pomeni so torej zgolj pomeni za posameznike, zgodovinarji političnih idej se morajo ukvarjati s pomeni, ki jih izjave imajo za posameznike. Teksti kot taki nimajo zgodovinskih pomenov – pomene jim lahko pripišejo zgolj posamezniki oz. se to zgodi v dialoškem procesu oblikovanja pomena.

Skinnerjev metodološki pristop k preučevanju politoloških besedil temelji na prepričanju, da je jezik nevtralno orodje, s katerim in v katerem avtor izraža svoje namene. Zgodovina je po Skinnerju subjektivna zadeva, ki ima opraviti zgolj in samo z namenom avtorja, katerega vpetost v kulturno in epistemično realnost nekega časa ni pomembna. Takšno videnje zanika političnost jezika ter pristaja na predpostavko njegove transparentnosti in nevtralnosti. Če hoče jezik opravljati eno od svojih pomembnejših funkcij, to je pravilno opisovanje stvari in dogodkov, mora razločevati med posameznimi dejanji ter stvarmi, da bi jih lahko opisal. Že sam način razporeditve znakov, ki označujejo glasove, ima pravila, po katerih se glasovi razporejajo in po katerih ne.⁵ Vsako razlikovanje oz. diskriminacija pa je politično dejanje, saj je z njim oz. njo določeno, kaj lahko biva v jeziku in kaj ne, kaj lahko postane jezik in kaj ne. Moč kot eden osnovnih politoloških konceptov je imanentna jeziku! Pravila, ki urejajo način oblikovanja in bivanja jezika ter s tem vsega znanja, sestavljajo epistemično realnost nekega časa, ta pa določa, kaj lahko postane znanje in kaj ne. Je način, na katerega se znanje oblikuje. Obstaja kot nabor implicitnih pravil, ki so prisotna pri vsakem novem tvorjenju znanja, ter organizira odnose znotraj znanja.⁶ Jezik kot ključna sestavina in medij, v katerem se znanje izraža, je življenjsko odvisen od epistemične realnosti, zato ni in ne more biti nevtralno orodje, s katerim bi preučevali politološka ali katerakoli druga besedila. Jezik ne opisuje sveta »tam zunaj« z nevtralnimi oznakami, temveč kot nekaj, kar je odvisno od epistemične realnosti. Avtorjev namen, ki ga Skinner izpostavlja kot ključnega, je odvisen od epistemične realnosti časa in ga ni mogoče preučevati brez hkratne analize le-te. Metodološka napaka prezentizma se tako pojavi tudi na ravni jezi-

⁵ Jezik ne predstavlja zgolj misli – kar omogoča jeziku, da je uspešnejši od drugih naborov znakov, je, da misel predstavlja v linearnem zaporedju, ker je ne more predstaviti naenkrat, ker si zvoki sledijo samo v določenem zaporedju. Sama misel je enostavno, enkratno dejanje; izražanje te misli pa je zaporedno dejanje. Jezik zahteva, da se preneha z istočasno primerjavo delov – red jezika zahteva, da se misel izraža zaporedno in linearno (Foucault, 1970: 82-83).

⁶ Če se znanje hoče vzpostaviti kot pravilno znanje, mora razlikovati. Vsako razlikovanje pa je politično dejanje. Da bi znanje bilo znanje, se mora najprej ločiti od sebi zunanjega, to je ideologije, praznoverja ali mnenja. Drugič, znanje se reproducira z notranjim ločevanjem na jasno in megleno, na pomembno in nepomembno, na pravilno in napačno, na veljavno in neveljavno (Bartelson, 1995: 6). Tretjič, odnose znotraj znanja ureja epistemična realnost časa. Znanje vpliva na ontološke odločitve (kaj obstaja, kaj ne obstaja), ki posledično izzovejo etična (kdo smo mi in kdo so tujci, kdo je prijatelj in kdo je sovražnik, kdo je Isti in kdo je Drugi) ter metahistorična vprašanja (od kod smo prišli ter kam gremo) (Bartelson, 1995: 6).

ka, ko z današnjim jezikom preučujemo pretekli jezik, ki ga je obvladovala povsem druga epistemična realnost, lingvistične strukture današnjega časa pa so povsem nesposobne preučevati lingvistične strukture iz preteklosti (cf. Coleman, 1999: 32).

Bralec, kot si ga predstavlja Skinner, ni del dialoškega procesa oblikovanja pomena. Izgleda, kot da njegova zgodovinska situacija ne vpliva na določanje pomena politične ideje. Takšen pogled je posebej presenetljiv glede na to, da se Skinner pri svojem delu sklicuje na dela Gadamerja in Ricouerja, ki ravno temu nasprotujeta. Res je, da se Skinner strinja, da je vsak bralec oz. interpret že »opremljen« s predsodki, na katerih temelji interpretacija: »Modeli in predsodki, ki se jim ne moremo izogniti pri urejanju in prilagajanju naših percepcij ter misli, bodo sami določali, kaj mislimo ali dojemamo. Da bi lahko razumeli, moramo klasificirati, neznanu pa lahko klasificiramo samo v terminih znanega« (Skinner, 1988: 31). Skinner s tem naredi samo prvi korak, ko prizna pomembnost predsodkov in predhodnega znanja interpretu, ne pa tudi drugega, v katerem bi se moral spraševati, od kod interpretu predsodki, kaj interpretu organizira znanje, kaj mu dovoljuje, da nekaj sploh lahko postane znanje oz. predsodek. Interpret kot da govori iz *terre nullis*, kot da ni del epistemične in jezikovne strukture, ki ga obdaja in mu omogoča, da je sploh lahko interpret. Kot da predsodki in predznanja niso del znanja samega, kot da niso tudi oni vpeti v konvencije oblikovanja znanja. Kot da bi svoj konvencionalističen projekt izpeljal zgolj na pol: na eni strani zahteval preučevanje vpetosti namenov avtorja, na drugi pa pozabil ravno tako vpetost bralca. Kot da smo se vrnil v čase kantovskega transhistroičnega samodefinirajočega subjekta, ki je sam sebi merilo vseh reči. Ali je sploh mogoče reči, da interpret govori? Do določene mere da, vendar ne na način, kot si Skinner predstavlja vlogo interpretu, ko je le-ta kot subjekt v absolutnem razmerju do znanja.⁷

V tem smislu je vprašljiva tudi absolutnost pozicije Skinnerjevega interpretu do »objekta« svojega preučevanja (besedila ali dejanja) ter njegova/njena izvzetost iz zgodovinskosti situacije. Zgodovinska interpretacija je namreč možna samo s skupno udeležbo interpretu in interpretiranega v mediju istega jezika in deljenih pomenov. Brez skupnega jezika sporazumevanje ni možno. Okvir jezika omogoča, da se skozi medij intersubjektivno veljavnih simbolov uveljavi pomen preteklih dejanj ter izjav akterjev (Keane, 1988: 210). Skinner pa nasprotno verjame, da besedilo obstaja pred interpretom, da je interpretacija mogoča brez skupnega deležja v jeziku. Vsaka interpretacija, kar velja tako za družboslovje kot za naravoslovje, je partnerski dia-

⁷ Tudi glede avtorja je Skinner prepričan, da je ta v absolutnem razmerju do znanja. Zanj je avtor oz. akter tisti, ki je nosilec idej, kajti ideje same zase ne obstajajo, ampak lahko postanejo kaj samo s pomočjo akterjev. »[...] konceptualne zgodovine same zase ne obstajajo; obstaja lahko samo zgodovina uporabe konceptov« (Skinner, 1988a: 283).

log med interpretom in interpretiranim. Odnos med njima naj ne bi bil odnos absolutnega subjekta, ki predstavlja »avtoriteto« nad svojim »objektom«, temveč odnos dveh partnerjev, ki sta povezana v mediju jezika. Takšen odnos je imel v mislih Gadamer, ko je govoril o zlitju oz. fuziji horizontov kot tistemu dejanju, ki se lahko v največji meri približa idealu interpretacije (Keane, 1988: 211).

S hermenevtiko, z interpretativnim postopkom, lahko odkrijemo samo del zgodbe. Odkrijemo lahko samo tisti del diskurza, ki se sprašuje o tem, kaj je kdo rekel in zakaj je to rekel in kakšen je bil njegov namen znotraj konvencionalnih pravil oblikovanja znanja. Res je, da Skinnerjev konvencionalizem govori o tem, da je avtorjev namen kot vrhovno vodilo odkrivanja pomena izjave podvržen zakonitostim konvencij za oblikovanje znanja takratnega časa. Skinner (1988b: 106) posebej opozarja, da je zgolj naslanjanje na diskurzivna pravila oblikovanja znanja premalo za razumevanje izjave, saj s tem zanemarimo primere ironije, smešenja itd.⁸ Toda s svojo metodo ne poseže globlje, ne poseže v razpravo o tem, kateri zakoni obvladujejo epistemično realnost nekega časa, po katerih zakonitostih se oblikuje diskurz. Za Skinnerja so diskurzivna pravila nekaj danega, znotraj česar se gibajo avtorjevi nameni, ne pa stvar, ki bi jo bilo vredno preučiti.⁹ Tudi hermenevtika na splošno ne posega v pravila oblikovanja diskurza niti v sintaktična ali semantična pravila. Zatorej lahko takšna analiza diskurza, v našem primeru političnih idej, ostaja zgolj na analitični površini, ki se ne sprašuje o tem, na kakšen način se oblikuje diskurz oz. katera pravila obvladujejo oblikovanje znanja v določenem obdobju in kakšne so posledice tega. Če želimo prodreti globlje, če želimo odkriti, kaj je tisto, kar obvladuje diskurz, moramo poseči po metaanalizi diskurza, ki odkriva zakonitosti njegovega oblikovanja. Ena od metod, ki nam jo je ponudil strukturalizem in kasneje poststrukturalizem, je genealogija.

V tem smislu torej ni dovolj, da zgolj odkrijemo, kaj je neka izjava pomenila, niti ni dovolj, da odkrijemo pomen izjave v določenem sobesedilu, ampak je pomemben način, kako je izjava oblikovana in kakšni so odnosi

⁸ *Enaka izjava ne pomeni vedno isto, kajti izjave niso logične entitete z zakoličenim pomenom in njegovo referenco: ista izjava lahko v različnih epistemičnih pogojih pomeni različno. Izjave tudi ne gre enačiti z izjavljanjem: različna izjavljanja so lahko ponavljanja istih izjav – to pomeni, da je enačenje izjav z izjavljanjem, tako kot to počne Skinner, napačno (Bartelson, 1995: 70). Podobno kritiko je Thompson (1981: 9) usmeril k strukturalističnemu pristopu k jeziku, ki iz analize izpušča pomembne fenomene jezika: govorjenje kot dejanje ter svobodna kreacija izrazov. Zgodovina je v strukturalističnem pristopu izključena – toda zgodovina je več kot samo prehod iz enega stanja v drugo: je proces, v katerem ljudska bitja proizvedejo sama sebe ter svojo kulturo ravno z jezikovno produkcijo. Strukturalizem poleg tega izključuje glavni cilj namena jezika: to je povedati nekaj o nečem. Jezik ima svoj idealni vidik, da nekaj pove, kot tudi svojo realno referenco, da o nečem nekaj pove (Thompson, 1981: 9).*

⁹ *Sobesedilo je za Skinnerja medij, ki ga lahko razumemo kot jezik politike, kot nekaj, kar pomaga pri vzpostavljanju določenega načina političnega življenja, ki pomaga določati, kaj so meje sprejemljivega, dobrega, slabega – kot ideološko sobesedilo oz. ideologija (Taylor, 1988: 219).*

med posameznimi izjavami. Sobesedilo je, ne glede na situacijo, ravno tako kot besedilo diskurzivno oblikovana entiteta, ki v ničemer ne vodi do razumevanja, ampak zgolj do razlage. Tudi sobesedilo se lahko podobno kot besedilo ujame v prezentistično zanko zgodovinskega raziskovanja.¹⁰ Tudi pogoji oblikovanja znanja in s tem osnovnih politoloških konceptov so nujno del zgodovinskosti situacije.

Glede na dosedanjo razpravo in kritiko Skinnerjeve metode preučevanja politoloških pojavov se moramo vprašati, ali naj bodo kriteriji, ki jih postavljamo za preučevanje političnih idej, ahistorični ali historični? Ali naj bodo postavljeni izven zgodovine, kot objekti? Ali lahko pri preučevanju političnih idej govorimo o finalizmu Heglovega tipa, ko je zgodovina preteklosti izražena v terminih zamišljene prihodnosti, ko je sedanjost dojeta kot projekcija preteklosti, ko finalizem tipično identificira sedanje veljavne resnice v embrionalni obliki daleč v preteklosti in potem nadaljuje z nujnostjo razlage progresivnega razvoja do sedanjosti, *ali* lahko govorimo o prezentizmu, ko je preteklost dojeta kot projekcija sedanjosti, ko so postavljeni nadčasovni kriteriji rekonstrukcije in veljavnosti v zgodovini? Finalistična zgodovina uporablja preteklost za opravičevanje sedanjosti, medtem ko prezentizem najde svojo upravičenost in temelj zunaj zgodovine, znotraj absolutnih kriterijev (Bartelson, 1995: 55-57).

Kontekstualisti

Konvencionalistično preučevanje političnih idej je povezano z raziskovanjem namena avtorja. Konvencionalisti znotraj cambriške šole želijo odkriti kompleksen namen avtorja kot način določanja pomena ideje. Jasno izpostavijo, da ideje nimajo transhistoričnih pomenov (na hermenevtični ravni ne pomenijo enako za vse), ampak da se oblikujejo v dialoškem procesu oblikovanja pomena. Ključna teza konvencionalistov je, da pomen izjave vedno izhaja iz kompleksnega namena, ki pa je proizvod družbenih in lingvističnih konvencij nekega obdobja.

Kontekstualisti cambriške šole zavračajo tovrstne ideje o pomenu idej s tezo, da je pomen izjave vedno pogojen z nečim, kar različno opisujejo kot »episteme«, »diskurzivne oblike« ali »paradigme« (Bevir, 2002: 34). Pomeni, ki so dostopni avtorjem, so odvisni od načinov mišljenja, pisanja in govorjenja

¹⁰ Farr (1989: 41) na primer trdi, da je treba pomen politoloških konceptov razumeti v sozvočju s sobesedilom, kamor so ga postavili avtorji. Vsako raziskovanje konceptualnih sprememb zahteva preučevanje spreminjanja sobesedil skozi čas. Farrova trditev samo delno ustreza, ker predpostavlja, da interpreti ali preučevalci vedo, a vendarle govorijo iz nič, so kot tabula rasa pri preučevanju sobesedil, pomembnih za politološke koncepte. Tudi če bi Farr trdil, da je interpret ujet v svoje sobesedilo in da je vse, kar lahko naredi, priznavanje lastnega sobesedila kot pomembnega, bi to še vedno pomenilo samo razlaganje, ne pa tudi razumevanja. Da bi prišli do razumevanja, je potrebna metaanaliza sobesedila. Več o metodološki napaki prezentizma glej v Dreyfus, Rabinow (1983: 118).

v družbi določene dobe. Avtorji se ne morejo otresti družbene pogojenosti svojih izjav. Kar lahko izjavijo je zgolj v okviru konceptov, s katerimi operirajo, pa še to ne gre za objektivno (objektivistično) empirično opazovanje sveta, ki naj bi bilo vrednostno nevtralno, ampak za družbeno prenosljiva predvidevanja o svetu. Analiza političnih idej mora slediti tej predpostavki o možnosti izjavljanja, zato gre za korak »globlje« od konvencionalistov in se ukvarja z vprašanji oblikovanja pravil izjavljanja. Ukvarja se z metaanalizo diskurza.

Najpomembnejši predstavnik kontekstualistične veje cambriške šole je J.G.A. Pocock, medtem ko je širše v družboslovju, filozofiji in zgodovini idej na splošno mogoče Pocockove ideje povezovati z idejami Michela Foucaulta.

Pocock kot *differentio specifico* kontekstualističnega projekta odkrivanja namena izpostavlja tezo, da naša govorna dejanja ne samo da imajo nenaмерne posledice, temveč da je tudi v območju namernih posledic težko govoriti o »naših« govornih dejanjih, ker so le-ta sedimentirana in institucionalizirana: »Vsak od nas govori z več glasovi, kot v plemenskem šamanu duhovi prednikov govore naenkrat; ko govorimo, nismo prepričani, kaj povemo, in naša odločujoča ter komunikacijska dejanja niso popolnoma naša.« (Pocock, 1984: 29) Besede in izjave nikoli niso samo moje, ampak so sedimenti nekega epistemičnega okolja. Ne samo, da niso samo moje, saj sem si jih izposodil od drugih in so me jih drugi naučili, ampak je tudi nemogoče popolnoma natančno reči, kdo jih je prvi izrekel – moja dejanja, ki so besede (»words are deeds«) so bila že prej institucionalizirana in se jih mora izvajati z institucionalnimi sredstvi. Jezikovna sredstva, ki so tudi institucionalizirana, pa so bila na voljo več kot samo eni osebi, delujejo z več kot samo enim namenom – nikoli jih ne moremo zreducirati zgolj na eno obliko ali samo namen nekoga.

Kontekstualisti torej trdijo, da zgodovinski pomeni izhajajo iz jezikovnih struktur določene družbe. Zgodovinski pomeni ne izhajajo iz miselne aktivnosti posameznikov, ampak so sedimentirani in institucionalizirani.

Med Foucaultom in Pocockom je razlika, kajti Foucault je v svojih zgodnjih delih »dogmatski« v tezi, da teoretične in lingvistične strukture določajo na kakšen način se lahko pojavljajo izjave. Pocock za razliko od Foucaulta avtorja historizira – avtor ni talec paradigem, temveč se je sposoben izrekati v njihovem okviru. Pri avtorju je znotraj paradigem mogoča določena stopnja omejene inovativnosti. Pocockova teza je, da jezik daje avtorju namene ki jih lahko ima s tem, da mu daje možnosti za njihovo izvajanje (Bevir, 2002: 35). Jezik po Pococku torej ne deluje strukturalistično določujoče, ampak kot struktura, znotraj katere sta mogoči kontingenca in inovativnost.

Konvencionalistično preučevanje političnih idej je preučevanje s subjektom. Subjekt v podobi avtorja ali bralca biva kot pomembna instanca tako

interpretacije kot racionalističnega izjavljanja. Ključna slabost preučevanja političnih idej s subjektom je omejena možnost odkrivanja delovanja diskurzov političnih idej. Takšno raziskovanje lahko odkrije le površino diskurza, kdo je kaj rekel in s kakšnim namenom, kaj ni rekel ter zakaj, ne more pa raziskovanje te vrste poseči – ravno zaradi branja s subjektom, ki je od moderne razdvojen v enotnosti dajanja pomena in bivanja kot predmet preučevanja – v sfero oblikovanja pogojev za oblikovanje védenja o političnih idejah. Z drugimi besedami, s subjektom ni mogoče narediti metaanalize diskurza, ki bi razkrila, katera so pravila oblikovanja znanja, ki oblikujejo politične ideje.

Če preučujemo politične ideje s subjektom, se lahko zgolj vprašamo, čigave so, zakaj jih je nekdo izrekel in čemu služijo. Ne moremo pa se vprašati, kaj je nekoga vodilo, kaj mu je omogočalo, da je neko idejo oblikoval, kot jo je oblikoval. Ideja namreč ni struktura niti ni prvotna, primitivna enota, ki bi karkoli razložila, temveč je »funkcija, ki preči domeno struktur in možnih enot ter jih razgali s konkretno vsebino v času in prostoru« (Foucault, 1972:87). Idej in izjav ne gre preučevati posamezno. Skupaj namreč tvorijo diskurze, so medsebojno povezane s pravilnimi odnosi med posameznimi izjavami. Diskurz je tisti sistem, ki zunanje oblikuje izjave. Analiza izjav deluje brez kogita – nemogoče je določiti, od kod nekdo govori, ker smo vedno odvisni od naše zunanosti, od zunanjih pogojev, od splošnega epistemičnega okolja.¹¹ Vsaka izjava je odvisna ne samo od splošnega diskurza, epistemičnega okolja, ampak tudi od celote vseh izjav, odnosov, transformacij izjav itd. Vsakdo, ki govori, ne govori od »kjerkoli«. Njegova izjava je vedno pogojena z zunanostjo (Foucault, 1972: 122).

Hermenевtika kot branje s subjektom je vedno želela ujeti namen avtorja oz. subjekta. Skinnerjevo glavno metodološko napotilo je bilo odkriti kompleksen namen avtorja, povratek k avtorju, brez spraševanja o pogojih oblikovanja izjav in znanja v tistem času, da je avtor lahko nekaj izjavil, kot je izjavil. Diskurzivna analiza ima povsem drugo nalogo:

Opis izjav in diskurzivnih formacij se mora osvoboditi zelo razširjene in vztrajajoče podobe povratka. [Diskurzivna analiza] ne trdi, da gre nazaj, mimo časa, ki ni nič drugega kot nekaj odpadajočega, latentnost, prikrivanja oziroma vandranje k trenutku nastanka, ko govor še ni bil ujet v katerokoli obliko materialnosti, ko ni imel možnosti preživetja, ko je bil obsojen na nedoločujočo dimenzijo začetka. Za povedano ne želi ustvariti paradoksnih primerov drugega rojstva; ne želi ponovno osvetliti povratka. Nasprotno, ukvarja se z izjavami in gostoto diskurza, v katerega so ujete in ki ga nikoli ne

¹¹ Subjekt ni tisti, ki bi proizvajal diskurz in bi bil preko slednjega proizvajalec in lastnik vsega bivajočega: »Diskurz ni veličastno razvita manifestacija subjekta, ki misli, ki spoznava in ki reče: nasprotno, je celota, v kateri se lahko ugotovi samo subjektova razpršitev in njegova diskontinuiteta s samim sabo« (Foucault v Lukšič, Kurnik, 2000: 156).

prenehajo spreminjati, motiti, prevračati in včasih tudi uničiti (Foucault, 1972: 124-25).

Hermenevtika kot postopek si je zadala nalogo, da odkrije realnost, ki se skriva za preteklimi podobami. S postopkom fuzije horizontov je dosegla stik pretekle in sedanje podobe z namenom odkritja pretekle realnosti. Genealogija kot postopek diskurzivne analize se razlikuje od hermenevtike, saj ne poskuša odkriti realnosti, temveč se zaveda, da v družboslovju nimamo opraviti z lastnostoječimi realnimi objekti, ki bi jih interpretirali, ampak z nortanje refleksivnimi družboslovnimi koncepti in da je za tančico, ki prekriva realnost in ima nalogo posredovanja med »realnostjo« in podobo, samo še ena tančica, ki opravlja enako nalogo. »Realnost« je tisto, čemur je v diskurzu dovoljeno, da obstaja. Realnost so zgodbe, ki jim je v diskurzu dopuščeno, da obstajajo. Epistemična realnost pripušča »realno« v življenje in ne nasprotno. Genealogija je v tem pomenu metoda preučevanja odnosa med realnostjo in podobo, med tem, kako nekaj postane realnost, drugo pa ne, kar se v različnih zgodovinskih obdobjih oblikuje različno.

Zgodovina, in z njo hermenevtika, poskuša odkriti vsak pretekli dogodek, kot se je dejansko zgodil, ne oziraje se na to, da je način videnja preteklih stvari pravzaprav funkcija sedanjosti. Vsaka zgodovinska raziskava mora najprej biti raziskava lastne pozicije, lastnega stališča, ker ta pove več o zgodovini kot pa »prava« zgodovina sama. Genealogija kot metoda se osredotoča ravno na slednje. Poskuša odkriti zgodbe, ki pomagajo odkriti lastnosti sedanjosti (Bartelson, 1995: 75-76). Zaradi tega mora genealogija začeti z analizo sedanjosti, ki služi kot začetna točka zgodovinske raziskave. Če je njena naloga napisati zgodovino sedanjosti znotraj te iste sedanjosti, mora priznati, da je že njena začetna točka, njena lastna perspektiva, rezultat rekonstrukcije zgodovine na njej lastnih načelih. Če hoče torej upravičiti svoje delovanje, mora obenem napisati tudi zgodovino svoje začetne točke. Na ta način genealogija postane opravilo, ki se dogaja spiralno, saj ne samo da prizna, da je preteklost odvisna od sedanjosti, ampak je hkrati tudi točka sedanjosti, s katere se ocenjuje preteklost, svojo zgodovino, ki se pokriva z našim videnjem sedanjosti. Zasnovana je na dvojni refleksivnosti zgodovinskih modalitet sedanjosti in preteklosti ter zgodovinskega dejstva in zgodovinskega narativa (Bartelson, 1995: 77). Ali drugače, genealogija nas uči, da smo globoko zgodovinska bitja. Da smo interpretacije preteklih interpretacij, pa tudi tisti, ki pišemo in mislimo lastne interpretacije. Od tod potreba po radikalnem interpretativnem postopku političnih idej, ki bo poleg analize samega diskurza zajel tudi interpretacijo pozicije interpreta oz. stališča avtorja ter po zaključku postopka branja brez subjekta ponovno vpeljal subjekt, vendar tokrat v njegovi polni zgodovinskosti in ne več suprahistorični poziciji.

Genealogija kot interpretacija torej ne odkriva skritih pomenov, ker je vse, kar želimo interpretirati, že interpretacija. V družboslovnem svetu ne

obstajajo stvari za sebe kot take – popredmetenje neke politične ideje ne pomeni, da se ta dejansko dogaja, da je dejansko taka, kot se jo predstavlja, ampak zgolj, da je to samo ena od interpretacij te ideje, ena od zgodb o njej. Način sodobnega oblikovanja znanja je usmerjen k popredmetenju stvari, k temu, da tudi z družboslovnim konceptom poskuša ravnati kot s fizičnim predmetom. To pa ne pomeni, da npr. država ali suverenost tak predmet tudi »sta«. Suverenost ali država sta koncepta, ki »sta« zgolj zato, ker ljudje delujejo in govorijo, kot da »sta«.

Kako sploh nastane polje, v katerem se oblikuje znanje? Na osnovi katerega zgodovinskega *a priori* se lahko pojavijo ideje, se vzpostavijo znanosti, se oblikujejo racionalnosti, ki lahko kmalu po tem tudi izginejo? Epistemična realnost določenega časa dopušča stvari v realnost, ustvarja pogoje za možnosti oblikovanja znanja. Epistemične realnosti so kot polja, kot logični prostori, znotraj katerih se oblikuje znanje določene dobe o neki zadevi in med katerimi ne obstaja kontinuiteta, kljub poskusom modernega človeka, da bi v diskontinuitetah videl kontinuiteto. Epistemično polje nastane skozi fine rituale moči, pravila in obveze, ki so rezultat teh ritualov. Ritualni moči so vpisani v civilno pravo, moralne kode, univerzalne zakone človeštva (cf. Dreyfus, Rabinow, 1983: 110). Naloga genealoga političnih idej ni iskanje subjektov, vrlin ali moči znotraj posamičnega epistemičnega polja, ampak preučevanje nastanka boja, ki definira in izčisti prostor. V našem primeru gre za vprašanje boja za pomen političnih idej.

Diskurz o neki politični ideji je »sistem izjav, ki pripadajo isti diskurzivni obliki« (Foucault, 1972: 117). To ne pomeni, da gre za retorično ali formalno enotnost, ki bi bila ponovljiva v različnih obdobjih v zgodovini, temveč gre za skupino izjav, za katerih obstoj veljajo določeni pogoji. Diskurzivna praksa neke politične ideje je torej nabor anonimnih, zgodovinskih pravil, ki so specifična v času in prostoru, za določeno zgodovinsko obdobje ter natančno opredeljena z družbenimi, ekonomskimi, geografskimi in jezikovnimi polji.

Tak diskurz je samo eden od množice diskurzov, ki obstajajo znotraj logičnega prostora *episteme*¹², znotraj epistemične realnosti družboslovja. *Episteme* ni nekaj, kar bi na diskurz delovalo od zunaj, kar bi bilo kot nekakšen univerzalen zakonik oblikovanja diskurzov. Gre bolj za nabor odnosov, ki znotraj določenega obdobja povezujejo vse diskurzivne prakse in način, na katerega se oblikuje znanje.

Analiza diskurza neke politične ideje mora odgovoriti vsaj na nekaj pomembnih vprašanj. Kdo sploh govori o tej politični ideji? Kdo ima pravico, da uporablja to vrsto jezika? Od kod, s katerega institucionalnega mesta govori (zdravnik, menedžer, politik) in od kod takšen diskurz pridobi legi-

¹² *Episteme*, gr. nadznanje (znanje+epi: predlog, vse, kar je nad, preko, več).

timni vir in točko uporabe? Pomembna je tudi situacija, iz katere govori (ali je poslušalec ali je govornik) (cf. Foucault, 1972: 50-53). Vendar diskurza ne vodijo ta manifestna pravila oblikovanja znanja, ki bi se jih dalo razbrati iz izjav. Pravila, ki določajo, kako bo izjava oblikovana in kaj bo povedala, niso nekaj, kar bi bilo v glavah tistih, katerih obnašanje opisujejo: »Polje izjav ni opisano kot 'prevod' operacij in procesov, ki se dogajajo drugje (v človekovi misli, v zavednem ali nezavednem); v svoji empirični pojavnosti je sprejeto kot skupek različnih dogodkov, pravil, odnosov, sprememb in sistemskih transformacij« (Foucault, 1972: 74). S pravili se sistemizira fenomen, pravila dajejo izjavam koherentnost znotraj sistema. Niso pa to pravila, ki bi se jih posamezniki držali, kljub temu pa so vseeno preskriptivna: »S sistemom oblikovanja izjave mislim na kompleksen nabor odnosov, ki delujejo kot pravilo: predpisujejo, kaj mora biti povezano v določeni diskurzivni praksi, če hočemo dati tako in tako izjavo, če hočemo uporabiti takšen in takšen koncept, takšno in takšno strategijo uporabiti« (Foucault, 1972: 74). Diskurzivna pravila niso diskurzu ne notranja ne zunanja v smislu njegovega omejevanja, nalažanja določenih oblik, načina, na katerega se lahko o nečem govori, kako se o nečem lahko izjavlja. Diskurzivna pravila delujejo na robu samega diskurza. Na voljo mu dajejo objekte, o katerih lahko govori, oz. določajo skupine relacij, ki jih mora diskurz vzpostaviti, da lahko govori o določenem objektu, ga klasificira, ... (Foucault, 1972: 46). Foucault zagovarja tezo, da nediskurzivne prakse usmerjajo (»obvladujejo«) človeško aktivnost z vzpostavitvijo horizonta intelegibilnosti, v katerem imajo pomen samo določene diskurzivne prakse, njihovi objekti ter subjekti (cf. Foucault, 1972: 25, 74). Gre za polje epistemične realnosti ter pravil oblikovanja znanja in diskurza.

Še nekaj je pomembno za kontekstualističen način preučevanja političnih idej: zavedanje, da zgodovina ni logično sosledje dogodkov, ki bi sledili eden drugemu, temveč da je ideja zgodovinske kontinuitete šele projekt moderne. Moderna je prinesla nocijo, da je zgodovino mogoče omejiti na vzročno-posledične odnose, na nekaj, nad čimer biva transcendirajoči zakon večne veljave, ki velja in obsega vse (cf. Foucault, 1972: 8-9). Moderna nocija zgodovine zanika obstoj posamičnih logičnih prostorov, znotraj katerih se znanje lahko oblikuje na različne načine in v katerih transcendirajoči subjekt, ki bi dajal pomen zgodovinskim dogodkom, ni apriorna kategorija. Diskontinuirano gledanje in zgodovinske diskontinuitete so zato nujne, če hočemo uiti totalni zgodovini in historiziranju vsega bivajočega. Kontinuirajoča zgodovina je korelat osnovne funkcije subjekta – gre za garancijo, da zgodovina s svojo kontinuiteto zagotavlja, da vse, kar je subjektu ušlo, lahko dobi nazaj, da bo lahko razumel, kar mu je prej ušlo (Foucault, 1972: 12).¹³

¹³ Ideji kontinuirane zgodovine in subjekta sta korelativa: »S postavitvijo diskontinuitete nasproti kontinuiteti oz. določenemu smotru (kar počne novejša zgodovinska analiza), z vzpostavitvijo razpršitve nasproti enotnosti v zgodovini je bil izvršen neposreden napad na subjektno centrirani um, kajti narediti

Moderni subjekt »ve«, ker je on tisti, ki je del zgodovine. Brez zgodovine je izgubljen v veselju diskontinuitet in nima identitete, s katero bi lahko ohranjal svojo mirno eksistenco.

Diskontinuirano gledanje zgodovine se mehansko šolanemu umu zdi čudno, ker razume stvari zgolj na relaciji vzroka in posledice. Diskontinuiteta ni nič manj vredna v smislu veljavnosti teorije, pa čeprav nasprotuje samozavedanju modernega subjekta. Ker je kontinuiteta največkrat prisiljena interpretacija zaporednega poteka dogodkov, za katerega je malo verjetno, da se je res zgodil na takšen način, kot je predstavljen, oz. je linearna interpretacija ostanek empiricizma klasične dobe, je z diskontinuiteto brez subjekta v družboslovju mogoče ugotoviti več, predvsem pa dobiti drugačen uvid. Tu nastopi poseben problem kontingence sistema, kako jo misliti in vključiti kot osnovno sestavino sistema. Marx in psihoanaliza uvedeta diskontinuiteto v zgodovino, ki ni več samo gibanje subjekta, ampak je mogoče pomen ponovno ujeti ne skozi gibanje subjekta, temveč skozi prepletano igro materialnih determinant, pravil igre, nezavednih sistemov, obvezujočih, a nereflektiranih odnosov, korelacij, ki uidejo neposredni subjektivni izkušnji (Foucault, 1972: 14).

Zaključek

V prispevku smo izpostavili nekatere ključne dileme pri interpretaciji političnih idej. Cambriška šola je z vpeljavo novih pristopov, temelječih na hermenevtiki in interpretativni teoriji, povzročila pravo malo revolucijo v preučevanju političnih idej. Ne samo, da je ovrгла stare prevladujoče konvencije raziskovanja misli in dejanj, pač pa je s tem odprla možnosti novih, drugačnih vpogledov v zgodovino političnih idej. Konvencionalistom in kontekstualistom ne gre samo zasluga za vpeljavo drugačnih metod preučevanja, pač pa predvsem za odprtje možnosti za druge, drugačne interpretacije (preteklih) političnih idej. Zavedanje in vedenje o sedanjih političnih dogajanjih namreč vedno temelji na analizi preteklih idej, ki se kot usedline flišnih kamnin nabirajo v arzenalu človeških političnih idej. Na raziskovalcih je samo, da jih s primernimi orodji odkrijejo.

iz zgodovinske analize diskurz kontinuitete in narediti iz človekove zavesti izvorni subjekt vsega postajanja in vsakega delovanja, sta le dva obraza istega sistema mišljenja.» (Lukšič, Kurnik, 2000: 145)

LITERATURA

- Austin, John L. (1955/1986): *How to Do Things With Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Bartelson, Jens (1995): *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bevir, Mark (2000): *The Role of Contexts in Understanding and Explanation*. Referat predstavljen na ECPR Joint Sessions, Copenhagen, 14–19 april.
- Bevir, Mark (2002): *The Logic of the History of Ideas*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coleman, Janet (1999): *The Practical Use of Begriffsgeschichte*. V Kari Palonen (ur.), *Finnish Yearbook of Political Thought*, 28-40. Jyväskylä: SoPhi.
- Dreyfus, Hubert L. in Paul Rabinow (1983): *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. New York, London: Harvester Wheatsheaf.
- Farr, James (1989): *Understanding conceptual change politically*. V Terence Ball, James Farr in Russell L. Hanson (ur.), *Political Innovation and Conceptual Change*, 24-49. Cambridge: Cambridge University Press.
- Foucault, Michel (1970): *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. London: Tavistock Publications.
- Foucault, Michel (1972): *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock Publications.
- Hamilton-Bleakley, Holly (2006): *Linguistic Philosophy and The Foundations*. V Anabel Brett in James Tully (ur.), *Rethinking the Foundations of Modern Political Thought*, 20-33. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoy, D. (1985). *Jaques Derrida*. V Quentin Skinner (ur.), *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*, 41-64. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keane, John (1988): *More theses on the philosophy of history*. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 204-21. Cambridge: Polity Press.
- Lovejoy, Arthur O. (1970): *The Great Chain of Being: a Study in the History of an Idea*. Cambridge: Harvard University Press.
- Lukšič, Igor in Kurnik Andrej (2000): *Hegemonija in oblast: Gramsci in Foucault*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Pocock, John G. A. (1984): *Verbalizing a Political Act: Toward a Politics of Speech*. V Michael Shapiro (ur.), *Language and Politics*, 25-43. Oxford: Basil Blackwell.
- Ricoeur, Paul (1981). *The model of the text: meaningful action considered as a text*. V John B. Thompson (ur.), *Paul Ricoeur: Hermeneutics and the human sciences*, 197-221. Cambridge, Paris: Cambridge University Press and Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.
- Skinner, Quentin (1988): *Meaning and understanding in the history of ideas*. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 29-67. Cambridge: Polity Press.
- Skinner, Quentin (1988a): *A reply to my critics*. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 231-88. Cambridge: Polity Press.
- Skinner, Quentin (1988b): *Problems in the Analysis of Political Thought*. V James

- Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 102-34. Cambridge: Polity Press.
- Skinner, Quentin (1989): *Language and political change*. V Terence Ball, James Farr in Russell L. Hanson (ur.), *Political Innovation and Conceptual Change*, 6-23. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, Charles (1987): *Interpretation and the Sciences of Man*. V Paul Rabinow in William M. Sullivan (ur.), *Interpretive Social Science: A Second Look*, 33-81. Berkeley: University of California Press.
- Thompson, John B. (1981): *Editor's Introduction*. V John B. Thompson (ur.), Paul Ricouer: *Hermeneutics and the human sciences*, 1-26. Cambridge, Paris: Cambridge University Press and Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.
- Tully, James (1988): *The pen is a mighty sword: Quentin Skinner's analysis of politics*. V James Tully (ur.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, 7-25. Cambridge: Polity Press.